

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
фінансів
Протокол № 1 від 28.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної
роботи

ФІНАНСИ

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	«Фінанси і кредит»
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробники:
д.е.н., професор
к.е.н., доцент
к.е.н., доцент
Завідувач кафедри
фінансів
Гарант програми

Павло ПРОНОЗА
Євгенія МАЛИШКО
Володимир ЧЕРНИШОВ
Ірина ЖУРАВЛЬОВА
Ольга ПОЛТІНІНА

Харків
2023

ВСТУП

Фінанси в системі суспільно-економічних відносин відіграють провідну роль, оскільки їх функціонування визначає кількісні та якісні параметри кожного економічного явища або процесу. Практично всі економічні інструменти господарювання (ціноутворення, оплата праці, кредитування, інвестиційна діяльність тощо) тісно пов'язані з фінансами. Складна система перерозподільних відносин у суспільстві знаходить своє відображення саме у фінансах, які охоплюють практично кожен юридичну та фізичну особу. Держава використовує фінансову систему як інструмент реалізації соціально-економічної політики, а за допомогою фінансового механізму здійснюється державне регулювання розвитку суб'єктів господарювання й рівня добробуту домогосподарств, стимулювання процесів розширеного відтворення у суспільстві.

Особливу актуальність вивчення навчальної дисципліни «Фінанси» набуває в умовах економічних перетворень в Україні, пов'язаних з впровадженням передових методів та європейського досвіду господарювання, поширенням інтеграційних та глобалізаційних процесів в світовій економічній системі. Необхідно глибоко розуміти природу фінансових відносин, знати принципи побудови та механізми їх функціонування для успішного здійснення господарської діяльності і зниження наслідків кризових явищ в економіці України. Становлення і розвиток в Україні ринкових відносин вимагає наявності у спеціалістів широкого кола базових теоретичних знань та володіння відповідними компетенціями у галузі фінансів, що необхідні на практиці на макро-, мезо- і мікрорівнях для розв'язання завдань, пов'язаних з формуванням, розподілом та використанням грошових доходів та фондів фінансових ресурсів.

Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів системи компетентностей щодо застосування на практиці в процесі своєї професійної діяльності та повсякденного життя засвоєні знання з закономірностей функціонування фінансів на мезо- макро- і мікрорівнях як теоретичної основи фінансової політики і розвитку фінансових систем та набуті практичні навички щодо визначення, аналізу, оцінки, контролю показників формування, розподілу, використання централізованих та децентралізованих грошових доходів та фондів фінансових ресурсів.

Завдання вивчення навчальної дисципліни складають:

застосування основних положень теорії фінансів до обґрунтування напрямів вирішення сучасних фінансових проблем;

засвоєння теоретичних основ формування і функціонування фінансових відносин та фінансової політики;

розуміння засад бюджетного устрою і принципів побудови бюджетної системи; набуття теоретичних знань щодо методів і джерел формування доходів бюджету та

напрямів і форм фінансування бюджетних видатків;

набуття знань із питань функціонування державного кредиту та управління державним боргом;

розуміння змісту фінансових відносин на підприємствах та домогосподарств; генерування теоретичних знань із питань функціонування фінансового ринку та

складових фінансової системи.

Предметом навчальної дисципліни є взаємодія ланок фінансової системи держави в процесі формування централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є система економічних відносин у процесі розподілу та перерозподілу ВВП держави.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
ПР02	ЗК01, СК02
ПР03	ЗК06, СК02
ПР04	ЗК06, СК08
ПР05	СК02
ПР07	ЗК09, СК01
ПР09	СК08
ПР13	СК01
ПР16	СК01
ПР18	СК02
ПР19	ЗК14
ПР23	СК01

де ПР02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем

ПР03. Визначати особливості функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

ПР07. Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку.

ПР09. Формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію

ПР13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів

ПР16. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати

ПР18. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні

ПР19. Виявляти навички самостійної роботи, гнучкого мислення, відкритості до нових знань

ПР23. Визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК06. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні

ЗК09. Здатність бути критичним і самокритичним

ЗК14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури

СК08. Здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теорія фінансів та основи державних фінансів

Тема 1. Предмет фінансової науки. Сутність та функції фінансів

1.1. Визначення економічної категорії «фінансова наука». Предмет, методи та складові фінансової науки.

Сутність та предмет дослідження фінансової науки. Основні завдання й мета фінансової науки як метода пізнання фінансових відносин. Функції та етапи становлення фінансової науки.

1.2. Фінанси як специфічна форма суспільних відносин.

Поняття фінансів. Необхідність фінансів в умовах ринкової економіки. Фінанси як специфічна форма суспільних відносин. Основні види фінансових відносин.

1.3. Сутність фінансів як економічної, вартісної, розподільної, історичної категорії.

Історичні етапи становлення та розвитку фінансів. Передумови виникнення фінансів.

Характерні ознаки фінансів. Принципи фінансів.

1.4. Фонди фінансових ресурсів.

Сутність фінансових ресурсів. Централізовані фонди фінансових ресурсів. Децентралізовані фонди фінансових ресурсів. Джерела їх формування та напрями використання. Поняття фонду накопичення та фонду споживання.

1.5. Функції фінансів.

Прояви функцій фінансів у процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту і національного доходу. Сутність контрольної функції фінансів, її прояв в організації контролю за розподілом частини валового внутрішнього продукту за відповідними фондами та їх витрачанням за цільовим призначенням.

1.6. Фінансове забезпечення відтворювального процесу.

Сутність фінансового забезпечення відтворювального процесу. Форми фінансового забезпечення розширеного відтворення: бюджетне фінансування, кредитування, самофінансування. Фінансове регулювання економічних і соціальних процесів. Фінансове стимулювання розвитку виробництва і підвищення його ефективності.

Тема 2. Фінансова система та фінансова політика держави

2.1. Фінансова система, її сутність та структура.

Поняття фінансової системи. Структура фінансової системи: фінанси підприємств, державний бюджет, місцеві бюджети, страхування, державні цільові фонди, державний кредит, фінанси населення, фінансовий ринок. Сфери та ланки фінансової системи України. Органи управління фінансовою системою України, фінансові інститути України.

2.2. Складові елементи фінансової політики держави.

Зміст і завдання фінансової політики. Основні напрями фінансової політики. Складові фінансової політики. Стратегія і тактика фінансової політики. Характеристика фінансової політики України на сучасному етапі.

2.3. Фінансовий механізм.

Сутність фінансового механізму. Складові фінансового механізму держави. Фінансові показники. Фінансові важелі. Фінансові методи. Фінансові стимули та фінансові санкції. Фінансовий механізм підприємства та його елементи.

2.4. Фінансове планування і прогнозування.

Зміст, мета і завдання фінансового планування та прогнозування. Види фінансових планів. Методи фінансового планування та прогнозування. Важливість загальнодержавного фінансового планування й прогнозування. Система фінансових планів, їх характеристика.

2.5. Фінансовий контроль.

Зміст і призначення фінансового контролю. Види, форми та методи фінансового контролю. Суб'єкти державного фінансового контролю в Україні.

2.6. Фінансові важелі.

Фінансові норми і нормативи; фінансові ліміти і резерви; фінансові стимули і санкції.

Тема 3. Податки. Податкова система

3.1. Сутність податків та їх функції.

Сутність податку як основної категорії фінансів. Основні

характеристики податків. Податки як інструмент розподілу фінансових ресурсів. Матеріальна основа та організаційно- правові засади податкових відносин. Поняття збору. Функціональне призначення податків.

3.2. Елементи оподаткування.

Елементи податку за Податковим кодексом України. Платники податку, їх права та обов'язки. Об'єкт оподаткування. База оподаткування. Класифікація ставок податків та зборів. Порядок обчислення податку. Податковий період. Строк та порядок сплати податків. Строк та порядок подання звітності. Класифікація податкових пільг та їх характеристика.

3.3. Класифікація податків та зборів.

Класифікація податків, її ознаки. Види податків. Прямі податки. Податок на прибуток підприємств. Податок на доходи фізичних осіб. Перекладання податків та ухилення від їх сплати. Непрямі податки. Податок на додану вартість. Акцизні збори. Загальнодержавні та місцеві податки.

3.4. Податкова система: поняття та принципи її побудови.

Поняття та структура податкової системи та системи оподаткування. Принципи оподаткування в українському податковому законодавстві. Історія становлення та особливості функціонування податкової системи України. Податкова політика як складова фінансової політики держави. Податковий кодекс України, структура та основні положення. Основи функціонування системи оподаткування в Україні та її значення в суспільному розподілі сукупного продукту.

Тема 4. Бюджет. Бюджетна система

4.1. Сутність та призначення бюджету.

Економічне значення бюджету, його вплив на темпи економічного зростання, структуру та розвиток суспільного виробництва, оптимізацію вартісних пропорцій у розподілі доходів. Специфічні ознаки бюджетних відносин. Бюджет як основний інструмент регулювання та впливу на розвиток економіки країни. Бюджет як централізований грошовий план держави. Функції, що характеризують сутність бюджету як економічної категорії.

4.2. Бюджетний устрій та бюджетна система.

Поняття та засади бюджетного устрою. Побудова бюджетних систем унітарних та федеративних держав. Врахування адміністративно-територіального поділу країни при побудові бюджетної системи. Принципи побудови бюджетної системи України. Види міжбюджетних відносин. Сутність та склад бюджетної системи України.

4.3. Бюджетний процес та бюджетні процедури.

Поняття і стадії бюджетного процесу. Учасники бюджетного процесу. Бюджетний цикл та бюджетний період. Бюджетний процес та бюджетні процедури у частині Державного бюджету України. Роль Державної казначейської служби України у виконанні бюджету. Бюджетний процес на місцевому рівні.

4.4. Система доходів бюджету.

Сутність доходів бюджету. Класифікація доходів бюджету. Склад доходів Державного бюджету України. Доходи місцевих бюджетів.

4.5. Система видатків бюджету.

Сутність та класифікація видатків бюджету. Бюджетна класифікація видатків в Україні. Поняття захищених видатків та їх склад. Форми бюджетного фінансування видатків: кошторисне фінансування, бюджетні кредити, бюджетні інвестиції, державні трансферти.

4.6. Міжбюджетні відносини та їх регулювання.

Причини виникнення вертикальних та горизонтальних фіскальних дисбалансів. Необхідність та економічний зміст міжбюджетних відносин. Види міжбюджетних трансфертів згідно Бюджетному кодексу України.

4.7. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування.

Поняття бюджетного дефіциту та профіциту. Дефіцит бюджету як один із макроекономічних показників, що характеризують сутність економічної моделі. Види дефіциту бюджетів відповідно українському та зарубіжному досвіду. Причини виникнення бюджетного дефіциту та основні заходи щодо його зниження. Зарубіжний та вітчизняний досвід фінансування дефіциту бюджету. Поняття бюджетної безпеки та індикатори її оцінки.

4.8. Державний (місцевий) борг та видатки на його обслуговування

Сутність державного (місцевого) боргу. Функції державного боргу. Класифікація боргу. Зміст та етапи управління державним боргом. Джерела та методи фінансування державного (місцевого) боргу. Сутність боргової безпеки держави. Індикатори оцінки боргової безпеки держави: вітчизняний та закордонний досвід. Соціально-економічні наслідки державного боргу.

Тема 5. Цільові позабюджетні фонди

5.1. Сутність державних цільових фондів, їх необхідність та призначення

Поняття цільових позабюджетних фондів. Класифікація цільових державних фондів. Призначення цільових позабюджетних фондів. Постійні фонди. Тимчасові фонди. Джерела формування цільових державних фондів. Утворення державних цільових фондів.

5.2. Соціальний захист і соціальне забезпечення

Сутність соціального захисту населення та основні елементи. Пенсійне забезпечення в Україні. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні. Державні соціальні стандарти та соціальні гарантії в системі соціального забезпечення. Державна соціальна підтримка

5.3. Система пенсійного забезпечення в Україні. Пенсійний фонд України

Сутність пенсійного фонду України. Основні завдання Пенсійного фонду України. Бюджет Пенсійного фонду України. Функції Пенсійного фонду України.

Змістовий модуль 2. Фінанси суб'єктів господарювання, фінансовий ринок та інститути міжнародних фінансів

Тема 6. Страхування. Страховий ринок

6.1. Економічна необхідність, сутність та функції страхування.

Необхідність і роль страхування у забезпеченні безперервності соціально-економічного розвитку. Економічна природа, сутність та особливості страхування. Передумови та етапи розвитку страхових відносин. Характеристика фінансових відносин у сфері страхування. Характеристика страхування як системи перерозподільних відносин. Страхування як система економічних відносин. Об'єкти та суб'єкти страхування. Основні принципи страхування: вільний вибір страхувальником страховика, а страховиком – виду страхування; страховий ризик; страховий інтерес; максимальна сумлінність; відшкодування в межах реально завданих збитків; франшиза; суброгація; контрибуція; співстрахування і перестрахування; диверсифікація. Характеристика основних функцій страхування: ризикова; створення і використання страхових резервів; інвестиційна; заощадження коштів або накопичувальна; превентивна або попереджувальна; виробнича; бюджетно-заміщувальна; стабілізаційна; розподільна; алокаційна; контрольна.

6.2. Форми та види страхування страхування.

Форми проведення страхування. Порівняльна характеристика обов'язкового та добровільного страхування. Форми обов'язкового страхування в Україні та основні його характеристики. Принципи обов'язкового страхування. Класифікація страхування за об'єктами. Системи страхування: пропорційної відповідальності; першого ризику; «дробної частки»; за відновною вартістю; граничного страхового забезпечення.

Сутність франшизи та її основні форми: умовна (або інтегральна) та безумовна (або ексцедентна).

6.3. Фінансові результати страхових операцій.

Поняття «фінансовий результат» страхових операцій. Елементи фінансового результату страхових операцій. Склад доходів від страхової діяльності. Класифікація прибутку страховика за складом елементів, які його формують. Основні напрями використання чистого прибутку страховика. Склад витрат страхової компанії.

6.4. Страхові резерви та порядок їх формування.

Поняття страхові резерви. Види страхових резервів. Порядок їх формування.

6.5. Страховий ринок.

Поняття страхового ринку. Умовами функціонування страхового ринку. Структура страхового ринку. Суб'єкти та об'єкти страхового ринку.

6.6. Державний нагляд за страховою діяльністю в Україні.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Основні завдання і функції уповноваженого органу. Державно-правове регулювання діяльності на страховому ринку України.

Тема 7. Фінансовий ринок

7.1. Економічна сутність і функції фінансового ринку. Необхідність і передумови його створення.

Сутність та функції фінансового ринку. Характерні особливості фінансового ринку.

7.2. Структура фінансового ринку.

Структура та складові фінансового ринку. Класифікація суб'єктів фінансового ринку. Характеристика об'єктів фінансового ринку. Основні сегменти фінансового ринку. Учасники фінансового ринку.

7.3. Класифікація та характеристика основних інструментів фінансового ринку.

Поняття фінансового інструменту. Класифікація фінансових інструментів. Пайові, боргові цінні папери. Похідні фінансові інструменти.

7.4. Державне регулювання фінансового ринку.

Необхідність фінансового регулювання фінансового ринку на етапі становлення його функціональної системи. Національний банк як орган державного регулювання фінансового ринку. Державна політика на валютному ринку. Регулювання діяльності учасників ринку цінних паперів. Роль саморегулюючих організацій на ринку цінних паперів. Вплив податкової політики держави на розвиток та функціонування ринку нерухомості. Основні завдання державного регулювання інвестиційних процесів у економіці України.

Тема 8. Міжнародні фінанси

8.1. Поняття, призначення та функції міжнародних фінансів.

Економічний зміст та суб'єкти міжнародних фінансів. Етапи розвитку міжнародних фінансів. Міжнародні фінанси як система. Функції міжнародних фінансів. Валютно-фінансові потоки та їх напрямки між суб'єктами міжнародних, взаємозв'язки в системі міжнародних фінансів. Класифікація валютно-фінансових потоків.

8.2. Загальна характеристика світового фінансового ринку та його структури.

Об'єктивна необхідність та економічна сутність міжнародного фінансового ринку. Загальна характеристика та особливості формування міжнародного фінансового ринку. Схема і структура міжнародного фінансового ринку. Інституційна структура фінансового ринку. Учасники ринку їх функції та цілі.

8.3. Міжнародні фінансові інститути.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) у системі валютно-кредитних відносин. Статус, функції та види діяльності МВФ. Ресурси МВФ. Основні програми та механізми фінансування. МВФ і його діяльність в Україні.

Світовий банк. Група світового банку: Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР); Міжнародна асоціація розвитку (МАР); Міжнародна фінансова корпорація (МФК); Багатостороння агенція гарантії інвестицій (БАГІ), а також міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів.

Функції та види діяльності групи Світового банку, їх особливості. Ресурси та фінансові інструменти Світового банку. Кредити МБРР.

Міжнародні валютно-кредитні установи Європейського Союзу: Європейський інвестиційний банк; Європейський фонд розвитку (ЄФР). Регіональні міжнародні банки розвитку. Основні напрями діяльності міжнародних кредитних установ, їх валютні та кредитні операції.

Тема 9. Фінанси суб'єктів господарювання

9.1. Сутність фінансів господарських суб'єктів і принципи їх організації.

Правове регулювання створення та діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Поняття суб'єктів господарювання та їх правовий статус. Ознаки та ідентифікація суб'єктів господарювання. Фінанси підприємств як складова частина фінансової системи країни. Сутність фінансів підприємств. Сфери фінансових відносин підприємств. Принципи організації фінансів підприємств. Функції фінансів підприємств.

9.2. Джерела формування фінансових ресурсів підприємств та напрями їх використання.

Поняття фінансових ресурсів підприємств, особливості їх формування в умовах ринку.

Внутрішні та зовнішні джерела формування фінансових ресурсів підприємств. Власні, позикові і залучені кошти. Державне регулювання формування фінансових ресурсів підприємств. Грошові фонди підприємств. Економічні методи й способи формування фінансових ресурсів. Фактори, що впливають на формування фінансових ресурсів суб'єкта господарювання. Напрямки використання фінансових ресурсів на підприємстві.

9.3. Класифікація доходів і витрат суб'єктів господарювання.

Джерела формування доходів суб'єктів господарювання та їх класифікація. Дохід від реалізації продукції. Витрати підприємства, їх класифікація. Витрати на виробництво та збут продукції.

9.4. Фінансові результати суб'єктів господарювання і фактори, що на них впливають.

Формування фінансового результату суб'єктів господарювання. Макро- та мікроекономічні чинники впливу на фінансовий результат. Планування, розподіл та використання прибутку на підприємстві. Показники рентабельності.

9.5. Взаємовідносини підприємницьких структур із бюджетом і цільовими державними фондами.

Процес розподілу доходів та позитивного фінансового результату підприємницьких структур із бюджетом і цільовими державними фондами. Принципи та форми бюджетного фінансування діяльності суб'єктів господарювання.

9.6. Фінанси бюджетних установ.

Основні характеристики бюджетних установ. Джерела формування фінансових ресурсів бюджетних установ та організацій. Сутність та принципи

кошторисно-бюджетного фінансування бюджетних установ. Визначення обсягу фінансування бюджетних установ і організацій. Напрямки використання та перерозподілу фінансових ресурсів бюджетних установ. Сутність та види кошторису. Фінансові норми.

9.7. Неприбуткова діяльність громадських організацій і добродійних фондів.

Типи неприбуткових організацій і добродійних фондів. Джерела фінансування неприбуткових установ та організацій.

Тема 10. Фінансовий менеджмент

10.1. Теоретико-методичні основи фінансового менеджменту.

Економічний зміст та призначення фінансового менеджменту. Становлення фінансового менеджменту як науки. Принципи фінансового менеджменту. Об'єкти і суб'єкти управління. Система забезпечення фінансового менеджменту.

10.2. Управління грошовими потоками.

Економічна сутність грошового потоку. Класифікація грошових потоків. Прямий та непрямий методи розрахунку грошових потоків підприємства. Принципи управління грошовими потоками. Методи оптимізації грошових потоків.

10.3. Управління прибутком.

Зміст і завдання управління прибутком. Управління прибутком від різних видів діяльності. Політика максимізації прибутку підприємств. Операційний леверидж. Операційний важіль та механізм його впливу на прибуток до виплати відсотків і податків.

10.4. Управління активами.

Економічна сутність та класифікація активів. Політика управління оборотними активами. Управління фінансуванням оборотних активів. Управління запасами. Управління дебіторською заборгованістю. Управління грошовими активами. Управління необоротними активами. Формування оптимальної структури джерел фінансування активів.

10.5. Управління інвестиціями.

Зміст та основні завдання управління інвестиційною діяльністю підприємства. Основні завдання розробки інвестиційного проекту. Методи оцінки інвестиційних проектів. Період окупності інвестицій. Чиста приведена вартість проекту. Внутрішня ставка прибутку. Дисконтований період окупності. Порівняльний аналіз проектів та критерії вибору інвестиційного проекту. Оцінка вартості окремих фінансових інструментів інвестування. Моделі оцінки вартості боргових та дольових цінних паперів. Основні підходи до формування портфеля фінансових інвестицій.

10.6. Вартість та оптимізація структури капіталу.

Основні складові капіталу. Поняття фінансової структури капіталу. Основні фактори, що впливають на формування фінансової структури капіталу. Вартість капіталу. Сутність оптимальної структури капіталу. Поняття фінансового левериджу. Оцінка фінансового левериджу. Механізм

дії фінансового важеля.

10.7. Управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання.

Сутність фінансових ризиків та їх види. Етапи управління фінансовими ризиками.

Стратегії та методи нейтралізації фінансових ризиків.

10.8. Фінансове прогнозування та планування.

Системи фінансового планування та форми реалізації його результатів на підприємстві. Система прогнозування фінансової діяльності. Види поточних фінансових планів. Передумови розробки поточних фінансових планів підприємства.

10.9. Антикризове фінансове управління на підприємстві

Сутність та зміст поняття криза. Фактори, що спричиняють розвиток фінансових криз на підприємстві: зовнішні та внутрішні. Симптоми прояву фінансової кризи. Зміст поняття «антикризове фінансове управління». Головна мета антикризового фінансового управління. Зміст етапів процесу антикризового фінансового управління підприємством. Моніторинг фінансового стану підприємства з метою виявлення ранніх ознак кризи. Розробка системи профілактичних заходів по запобіганню фінансової кризи при діагностуванні передкризового фінансового стану підприємства.

Перелік практичних (семінарських) завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) завдань

Назва теми	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Закріплення теоретичних знань щодо сутності фінансів, функцій фінансів, їхньої ролі та призначення в фінансовій системі держави.
Тема 2. Завдання 2.	Вирішення практичних завдань щодо переваг та недоліків формування фінансової системи, а також особливостей реалізації фінансової політики.
Тема 3. Завдання 3.	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку існуючих видів податку. Вирішення практичних завдань щодо розрахунку динаміки та структури податкових надходжень до бюджету України
Тема 4. Завдання 4.	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку динаміки та структури видатків бюджету України. Вирішення ситуаційних завдань щодо визначення сутності факторів виникнення бюджетного дефіциту та державного боргу. Визначення резервів фінансування бюджетного дефіциту
Тема 5. Завдання 5.	Вирішення ситуаційних завдань щодо аналізу та оцінювання рівня надання особам матеріального забезпечення та соціальних послуг, забезпечення фінансування витрат на виплату пенсій
Тема 6. Завдання 6.	Вирішення ситуаційних завдань щодо аналізу та оцінювання рівня платоспроможності страховиків, страхових резервів тощо.

Тема 7. Завдання 7.	Виконання розрахунково-аналітичних завдань щодо аналізу динаміки розвитку фінансового ринку України. Визначення ринкової вартості цінних паперів
Тема 8. Завдання 8.	Вирішення практичних завдань визначення основних елементів валютної системи, а також валютної позиції банку, проведення конвертації однієї валюти в будь-яку іншу.
Тема 9. Завдання 9.	Вирішення практичних завдань щодо аналізу факторів, які впливають на порядок формування фінансових ресурсів та статутного капіталу підприємства. Визначення закономірностей формування оптимального співвідношення фінансових ресурсів підприємства
Тема 10. Завдання 10.	Вирішення практичних завдань щодо аналізу доцільності фінансових та реальних інвестицій. Визначення особливостей врахування фактору часу при інвестуванні.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Вирішення практичних завдань. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою: «Розвиток фінансової науки в Україні».
Тема 2. Завдання 2.	Вирішення практичних завдань щодо аналізу стану фінансової системи та застосування методів реалізації фінансової політики. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою: «Сучасна фінансова політика України і роль держави в її забезпеченні».
Тема 3. Завдання 3.	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку існуючих видів податку. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темами: «Дослідити податкові інструменти стимулювання інвестицій в інновації в Україні», «Чи зменшується ухилення від податків, а також чи зростає легалізація доходів при зниженні рівня оподаткування?» тощо.
Тема 4. Завдання 4.	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку динаміки та структури видатків бюджету України. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою: «Яка структура і динаміка платіжного балансу України. Порівняйте динаміку бюджетного дефіциту і дефіциту платіжного балансу».
Тема 5. Завдання 5.	Вирішення практичних завдань щодо визначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг за рахунок коштів відповідних фондів . Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темами: «Заходи щодо реформування системи соціального страхування в Україні», «Оцінка рівня розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні» тощо.

Тема 6. Завдання 6.	Вирішення практичних завдань щодо аналізу організацій страхового забезпечення, оцінювати фінансові результати діяльності страховиків, їх фінансову надійність та платоспроможність. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою: «Оцінка рівня розвитку медичного страхування в Україні (які послуги і які страхові компанії надають, який розмір виплаченого страхового відшкодування)».
Тема 7. Завдання 7.	Вирішення практичних завдань щодо виконання розрахунково-аналітичних завдань щодо аналізу динаміки розвитку фінансового ринку України. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темами: «Фінансовий ринок: сутність, функції і роль в економіці», «Структура фондового ринку України (ринок акцій, ринок корпоративних облігацій, ринок державних облігацій). Які причини виявленого співвідношення між сегментами фондового ринку?» тощо.
Тема 8. Завдання 8.	Вирішення практичних завдань щодо проведення конвертації однієї валюти в будь-яку іншу. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темами «Міжнародні фінансові інститути», «Які кредитні програми міжнародних фінансових організацій діють в Україні? Які з цих організацій надають кредити уряду, а які — реальному сектору економіки?» тощо.
Тема 9. Завдання 9.	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку суми статутного капіталу за установчими документами та різницю до фактично внесеної суми. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темами: «Сучасний стан розвитку малого підприємництва в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення», «Провести порівняльний аналіз державної фінансової підтримки малого бізнесу в Україні та в інших країнах (за вибором студента)» тощо.
Тема 10. Завдання 10.	Вирішення практичних завдань щодо аналізу інвестиційного проекту. Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темами: «Бюджетний менеджмент в Україні: проблеми та шляхи вдосконалення», «Податковий менеджмент в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення» тощо.

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1, Тема 8), проблемна лекція (Тема 2, Тема 4, Тема 6, Тема 8.), лекція-провокація (Тема 7, Тема 9, Тема 10).

Наочні (демонстрація (Тема 1, Тема 2, Тема 3, Тема 4, Тема 5, Тема 6, Тема 7, Тема 8, Тема 9, Тема 10).

Практичні (практична робота (Тема 1, Тема 2, Тема 3, Тема 4, Тема 5, Тема 6, Тема 7, Тема 8, Тема 9, Тема 10).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит): максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє здобувачу вищої освіти скласти екзамен (іспит) – 35 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формах семестрового екзамену (іспиту). Складання семестрового екзамену (іспиту) здійснюється під час екзаменаційної сесії.

Максимальна сума балів, яку може отримати здобувач вищої освіти під час екзамену (іспиту) – 40 балів. Мінімальна сума, за якою екзамен (іспит) вважається складеним – 25 балів.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю екзамен (іспит) – сумуванням балів за поточний та підсумковий контроль.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: Індивідуальні навчально-дослідні завдання (10 балів), письмова контрольна робота (10 балів), колоквіум (30 балів), презентації (10 балів), тощо.

Семестровий контроль: Екзамен (40 балів).

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Приклад екзаменаційного білета та критерії оцінювання для навчальної дисципліни з формою семестрового контролю екзамен (іспит)).

Приклад екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітня програма «Фінанси і кредит»
Навчальна дисципліна «Фінанси»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №1

ЗАВДАННЯ 1 (10 БАЛІВ)

Курс акцій складає 115, тоді як номінальна вартість однієї акції складає -1200 грн. Визначити поточну доходність інвестованих коштів в підприємство шляхом придбання її акцій, якщо дивіденди виплачуються в розмірі 12% річних.

ЗАВДАННЯ 2 (15 БАЛІВ)

Підприємство застрахувало своє майно терміном на 1 рік з відповідальністю закрадіжку із зломом на суму 150 тис. грн. Ставка страхового тарифу – 0,3% страхової суми. Згідно договору страхування передбачена умовна франшиза у розмірі 2000 грн., при якій передбачена знижка до тарифу у розмір 4%. Фактичний збиток склав 8,5 тис. грн. Розрахувати розмір страхового платежу та страхового відшкодування.

ЗАВДАННЯ 3 (15 БАЛІВ)

Потенційний рівень ВВП в Україні за звітний період становить 452 млрд. грн. Фактичний ВВП дорівнює 400 млрд. грн. Сума податкових надходжень до державного бюджету становить 55% від обсягу ВВП. Державні витрати на товари та послуги дорівнюють 35 млрд. грн. Трансферні платежі (з бюджету державного до місцевих) становлять 25 млрд. грн.

Державний борг України становить 40 млрд. грн. Ставка відсотка з обслуговування боргу складає 25% річних. Рівень цін дорівнює 1.

Визначте: 1) що спостерігається в економіці країни: дефіцит чи надлишок державного бюджету. Розрахуйте його розміри та проаналізуйте бюджетну безпеку; 2) як зміниться сальдо державного бюджету в умовах повної зайнятості.

Затверджено на засіданні кафедри фінансів протокол № ___ від «__» _____ 20__ р.

Екзаменатор
Зав.кафедрою

д.е.н., проф. Павло ПРОНОЗА
д.е.н., проф. Ірина ЖУРАВЛЬОВА

Критерії оцінювання

Кожен екзаменаційний білет з дисципліни фінанси містить 3 завдання різного типу складності: стереотипне, діагностичне, евристичне.

Підсумкові бали за екзамен складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення кожного завдання включає окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх розв'язання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Критерії оцінювання стереотипного завдання 1 (10 балів)

Бал	Критерії оцінки
1-3	Наведені простіші початкові формули без будь-яких пояснень, почав розрахунки за наведеними формулами, у розрахунках є математичні помилки, отримана відповідь не вірна, відсутня відповідь.
4-6	Отримав вірну відповідь без допущення методологічних помилок, використав типовий алгоритм з частковим пояснень, без висновків.
7-10	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом, запропонував альтернативні алгоритми вирішення завдання, надав пояснення до проведених розрахунків та зробив обґрунтовані висновки.

Критерії оцінювання діагностичного завдання 2 (15 балів)

Бал	Критерії оцінки
1-3	Наведені простіші початкові формули без будь-яких пояснень, почав розрахунки за наведеними формулами, у розрахунках є математичні помилки, отримана відповідь не вірна, відсутня відповідь.
4-6	Неповністю розв'язав завдання за вірним алгоритмом, навів окремі економічні формули з частковими поясненнями, виконав вірно окремі дії з числами з повним поясненням, надав відповіді на окремі запитання з частковими поясненнями.
7-10	Отримав вірну відповідь без допущення методологічних помилок, використав типовий алгоритм з частковим пояснень, без висновків.
11-15	Виконав вірно всі дії за правильним алгоритмом, запропонував альтернативні алгоритми вирішення завдання, надав пояснення до проведених розрахунків та зробив обґрунтовані висновки.

Критерії оцінювання евристичного завдання 3 (15 балів)

Бал	Критерії оцінки
1-3	Студент стикається з труднощами при аналізі економічних явищ і процесів, виявляє здатність до викладання думки на елементарному рівні. В завданні допущені значні математичні помилки, відсутні висновки та вірна відповідь.
4-6	При виконанні завдань показано часткове застосування теоретичні знання для розв'язання поставлених задач. Наведені простіші початкові формули без будь-яких пояснень, почав розрахунки за наведеними формулами, у розрахунках є математичні помилки, отримана відповідь невірна, відсутні висновки.
7-10	При виконанні завдань студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу, що передбачені навчальною програмою. Припускається наявність незначних арифметичних помилок, але методичний підхід до вирішення завдання є вірним (тобто припущені неточності у розрахунках певних показників), використано типовий алгоритм з частковим поясненням зроблені узагальнені висновки.
11-12	Виконав вірно всі дії за типовим алгоритмом але не запропонував альтернативні алгоритми вирішення завдання, надав пояснення до проведених розрахунків не в повному обсязі та зробив узагальнені висновки.
13-15	Завдання виконані як з використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом. При виконанні завдань студент застосовує системні знання навчального матеріалу, робить аргументовані та обґрунтовані висновки щодо отриманих результатів. При розкритті запитання дотримано логіку, структуру та стиль викладення матеріалу, обґрунтовано позицію автора щодо розглянутої проблеми, наведено основні напрямки її вирішення.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Фінанси [Електронний ресурс] : навчально-методичний посібник / О. П. Полтніна, С. В. Юшко, Є. О. Малишко [та ін.]; за заг. ред. І. В. Журавльової. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 215 с.– Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/29052/1/2021-%d0%97%d0%b0%20%d0%b7%d0%b0%d0%b3%20%d1%80%d0%b5%d0%b4%20%d0%96%d1%83%d1%80%d0%b0%d0%b2%d0%bb%d1%8c%d0%be%d0%b2>

d0%be% d1%97%20%d0%86%20%d0%92.pdf

2. Мицак О. В. Міжнародні фінанси : навч. посіб. / О. В. Мицак, Т. Я. Андрейків, І. Р. Чуй. – Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2020. – 195 с.

3. Юшко С. В. Бюджетна система : підручник / Юшко С. В. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 383 с.– Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/23042/1/2018%20-%20%d0%ae% d1%88%d0%ba%d0%be.pdf>

Додаткова

4. Білик О. І. Державне і приватне страхування. Теорія і практика : навч. посіб. / О. І. Білик, М. К. Хім. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. – 231 с.

5. Бюджетна система : підручник / І. В. Алексєєв, Н. Б. Ярошевич, І. Ю. Кондрат, М. В. Ливдар. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2019. – 399 с.

6. Квасницька Р. С. Соціальне страхування : навч. посіб. / Р. С. Квасницька, І. О. Доценко. – Кам'янець-Подільський : Друкарня "Рута", 2019. – 355 с.

7. Малишко, Є. О. Діджиталізація на фінансовому ринку: переваги та недоліки. Економіка та суспільство, (39). – Режим доступу : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-34>.

8. Pronoza P. Optimization of business processes in investment using automation technology, financial calculations, and risk assessment methods / P. Pronoza, V. Chernyshov, Ye. Malyshko and other // Transfer of technologies: industry, energy, nanotechnology. - 2023. - Vol. 2. - No. 13 (122). - P. 102-113. <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/29764>.

9. Малишко Є. О. Діагностування фінансової стійкості суб'єктів господарювання машинобудівної промисловості / Є. О. Малишко, В. В. Чернишов // International Scientific Conference Economy Digitalization: Processes, Strategies, Technologies : Conference Proceedings, January 24, 2020, Kielce, Poland. – Kielce : Baltija Publishing, 2020. – P. 133–135. <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23776>.

Інформаційні ресурси

10. Майбутнє регулювання ринку страхування в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article.

11. Офіційний веб-портал Фонду соціального страхування України. – Режим доступу : <http://www.fse.gov.ua/fse/control/kiev/uk/index>.

12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : <https://www.ukrstat.gov.ua>.

13. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. – Режим доступу : <https://www.msp.gov.ua>.

14. Офіційний сайт Міністерства фінансів. – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/finance/budget/gov>.

15. Офіційний сайт Національного Банку України. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.

16. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua>.